

Magazín CVH Malach

číslo 1 | jaro 2011

Velvyslanec USA Norman Eisen navštívil CVH Malach · Příklady vysokoškolských kurzů s využitím Archivu vizuální historie · Projekt Zmizelí sousedé · Rozhovor s Martinem Šmokelem · První seminář pro učitele o využití audiovizuálního materiálu ve výuce · Povídka Dity Stehlíkové · Vybráno z archivu · Výroční konference CVH Malach

Vydává **Centrum vizuální historie Malach**
Ústav formální a aplikované lingvistiky
Matematicko-fyzikální fakulta UK v Praze

www.malach-centrum.cz

úvodník

Vážené čtenářky, vážení čtenáři!

Dostává se vám do rukou první číslo nového Magazínu CVH Malach. Čtyřikrát do roka vás na stránkách tohoto elektronického časopisu budeme informovat o novinkách, které se v poslední době udály nejen v Centru vizuální historie Malach, ale i v dalších spřízněných institucích. To však zdaleka není vše – v časopise bychom také rádi publikovali původní studie a články k tématům spjatým s Archivem vizuální historie Institutu USC Shoah Foundation, a to v nejširším smyslu slova: od možností vzdělávacího a vědeckého využití audiovizuálních svědectví pamětníků přes případové studie nejruznějších témat s využitím archivních svědectví až po širší metodologické a teoretické souvislosti orální historie, lidské paměti a vyprávěných vzpomínek z hlediska humanitních, společenských i přírodních věd. Představíme Vám také vybraný pozoruhodný příběh ze svědectví pamětníka z Archivu vizuální historie, který je v CVH Malach přístupný. V neposlední řadě se můžete těšit na rozhovory se zajímavými osobnostmi, jejichž profesní zaměření je blízké aktivitám CVH Malach. Opomenuty nebudou ani umělecké formy vyjádření historických a společenských témat, která je možno v archivu studovat.

Ačkoli jednotlivá čísla nechceme koncipovat zcela monotematicky, toto vydání bude přece jen zaměřeno převážně jedním konkrétním směrem: jsou jím možnosti vzdělávacího využití audiovizuálních vzpomínek pamětníků. Kromě článku o potenciálu videonahrávek svědectví pro vysokoškolské vzdělávání (na příkladu různých kurzů realizovaných s využitím Archivu) můžete nalistovat i rozhovor s Martinem Šmoke, který je dlouholetým spolupracovníkem Institutu USC Shoah Foundation a poradcem pro vzdělávací programy. Z Archivu jsme spolu s panem Šmoke vybrali jednoho z nej-

starších českých pamětníků, jehož svědectví bylo natočeno: jedná se o pana Emila Glaubera, který se narodil roku 1895 a bojoval na východní frontě první světové války. Článek o hodnotném vzdělávacím projektu Zmizelí sousedé, který již více než 10 let probíhá na školách v ČR, připravila koordinátorka projektu Mgr. Marta Vančurová. Závěrečné stránky prvního čísla pak patří povídce Di-ty Stehlíkové, která se umístila na 1. místě literární části letošního ročníku soutěže DANIEL, pořádané Národním institutem dětí a mládeže při MŠMT.

OBSAH ČÍSLA:

Úvodník	1
Stalo se – Aktuality	2
Studie	4
Rozhovor	7
Spřízněné projekty	12
Vybráno z archivu	14
Povídka	16

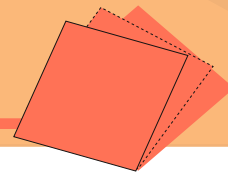
FOR VISUAL HISTORY
AND EDUCATION

Přeji zajímavé a obohacující čtení!

Jakub Mlynář
koordinátor CVH Malach

mlynar@knih.mff.cuni.cz

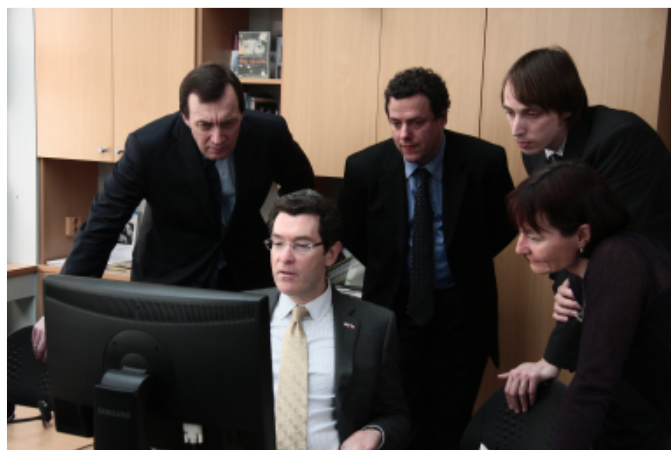
stalo se – aktuality

Velvyslanec USA Norman Eisen navštívil CVH Malach

Ve středu **23. března 2011** navštívil CVH Malach na Matematicko-fyzikální fakultě Univerzity Karlovy velvyslanec Spojených států amerických v ČR pan Norman Eisen. S historií CVH Malach a s archívem rozhovorů s pamětníky holocaustu, které je zde možné prohlédávat a zkoumat z mnoha hledisek, ho seznámil ředitel Ústavu formální a aplikované lingvistiky MFF UK prof. Jan Hajič, který Centrum zakládal.

Jeho Excellence Norman Eisen sám v archivu našel mnoho záznamů souvisejících s bývalými místy pobytu jeho rodiny – jeho matka Frieda se narodila v bývalém Československu a prošla koncentračním táborem v Osvětimi. Velvyslanec ocenil, že k tomuto jedinečnému ar-

chivu je nyní přístup i v Česku, zemi jeho působení, a zdůraznil, že existence tohoto archivu a možnosti, které nabízí pro výzkum nejen v oboru historických věd a jazykovědy, jsou „fascinující“.

První seminář pro učitele o využití audiovizuálního materiálu ve výuce

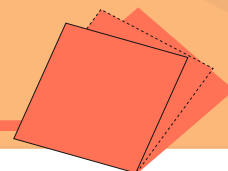
V úterý **19. dubna** se v CVH Malach konal seminář pro středoškolské pedagogy zaměřený na využití nových vzdělávacích metod a začlenění autobiografického videomateriálu do vyu-

čování. Tato akce byla určena nejen učitelům dějepisu a novodobých dějin, ale i dalších předmětů, jako jsou např. základy společenských věd, český jazyk a literatura, mediální výchova, informatika nebo výuka cizích jazyků (angličtina, němčina, francouzšti-

na a další). Účastníci semináře se v jednotlivých příspěvcích seznámili jak s Archivem vizuální historie USC SFI, jeho vznikem a možnostmi, tak i s dosavadními zkušenostmi s využitím audiovizuálních zdrojů na středních školách. Závěrečný příspěvek pana Milana Hese byl zaměřen na zhodnocení svědectví pamětníka jako školního historického pramene a na shrnutí podstatných skutečností, s nimiž by měli být učitelé při práci s podobnými zdroji obeznámeni. Součástí semináře byla také diskuze o zkušenostech účastníků s výukou o holocaustu a dalších událostech novodobé historie. Pedagogové měli také prostor pro samostatnou práci s Archivem vizuální historie, který je v CVH Malach přístupný.

stalo se – aktuality

Výroční konference CVH Malach

Konference k prvnímu výročí fungování Centra vizuální historie Malach se konala právě rok od slavnostního otevření, dne **29. ledna 2011**, v prostorách refektáře Matematicko-fyzikální fakulty UK na Malostranském náměstí v Praze. Zazněly zde informace o cílech projektu Malach, shrnutí prvního roku fungování CVH Malach nebo příspěvek Martina Šmoka z USC SFI o možnostech využití audiovizuálního materiálu ve vzdělávání a zkušenostech ze zahraničí.

Marek Orko Vácha, přednosta Ústavu lékařské etiky na 3. lékařské fakultě Univerzity Karlovy, přednesl poutavý příspěvek o hrozbě novodobé eugeniky a historickém pozadí tohoto pojmu. Michal Frankl, vedoucí Oddělení pro dějiny šoa Židovského muzea v Praze, hovořil o židovské identitě a sběru svědectví holocaustu, který Židovské muzeum realizuje již od počátku 90. let. Pedagog pražského gymnázia a doktorand na Filozofické fakultě UK Milan Hes se ve svém příspěvku věnoval širšímu kontextu vzpomínek a vzpomínání v současnosti, ale také didaktickým aspektům historické paměti holocaustu, o nichž hovořil jak v souvislosti se svou doktorskou prací na toto téma, tak i na základě dlouholeté zkušenosti středoškolského učitele dějepisu. Návštěvníci měli také

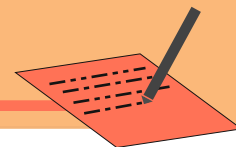
možnost zhlédnout praktické ukázky činnosti žáků a žákyň v rámci projektu Zmizelí sousedé na Rakovnicku (viz fotografie vlevo). Konferenci uzavřel výběr z dětské opery Brundibár ve vynikajícím podání pěveckého sboru Základní umělecké školy J. A. Šporka v Jaroměři. Scénické ztvárnění tohoto díla se umístilo i v loňském ročníku soutěže Daniel, kterou pořádá Národní institut dětí a mládeže. Návštěvníci, kteří si chtěli Archiv vizuální historie USC SFI vyzkoušet v praxi, pak mohli v odpoledních hodinách navštívit samotné CVH Malach, kde se seznámili s možnostmi vyhledávání v archivu.

V prvním roce svého fungování sloužilo CVH Malach hlavně vysokoškolským studentům, kteří s Archivem pracují v rámci příprav svých diplomových nebo disertačních prací. Během roku 2010 Centrum navštívilo i mnoho středoškolských a vysokoškolských pedagogů spolu se svými studenty. Další početnou skupinu návštěvníků tvoří rodinní příslušníci pamětníků, kteří do Centra přicházejí zjistit podrobnosti o své rodinné historii. Několikrát se konaly víkendové dny otevřených dveří, pravidelně se pořádají další akce, jako např. promítání dokumentárních filmů.

// JM

studie

Příklady vysokoškolských kurzů s využitím Archivu vizuální historie

Materiál z Archivu vizuální historie (VHA) může být efektivně využíván jako didaktická pomůcka pro řadu oborů a na mnoha úrovních vzdělávání. Příklady realizovaných univerzitních kurzů na následujících stranách mohou posloužit nejen jako inspirace pro české vyučující, ale také jako důkaz, že možné využití archivních svědectví je velice široké a zdaleka se nemusí týkat výhradně historických oborů či studia židovské kultury a dějin.

Jednou z forem podpory využívání archivního materiálu na Univerzitě v Jižní Kalifornii (USC) je Fakultní stipendijní program. Návrhy kurzů s využitím svědectví z archivu, ze kterých každoročně komise vybírá ty nejlepší, přicházejí z různých oblastí: mezi úspěšnými žadateli byli zastoupeni pedagogové z oborů jako je angličtina, italština, francouzština, psychologie, sociologie či historie. V akademickém roce 2009/10 byli z půltuctu přihlášek vybráni dva vyučující USC – prof. Cristina Villa (Katedra francouzského a italského jazyka) a prof. Judith Halberstamová (Katedra angloamerických studií a Katedra etnických a genderových studií).

Profesorka Villa ve svém kurzu „**Šoa v Itálii a mýtus dobrého Itala**“ využila archivní svědectví k dekonstrukci v Itálii rozšířeného pohledu na holocaust, který Italy představuje jako zásadové odpůrce fašismu „*neschopné páchat kruté a surové činy*“. V italské kolektivní paměti je naopak „*zodpovědnost za takové skutky přenášena na německé 'stváry'*“. S využitím filmů, fikce a prózy, postupovala Villa chronologicky historií holocaustu a ke každému novějšímu kulturnímu artefaktu přiřadila jedno ze svědectví ve VHA, aby vedle sebe postavila vzpomínky přeživšího a kolektivní paměť zachycenou v uměleckém ztvárnění téže události.

Svědectví z archivu měla na její studenty pronikavý dopad. Jak sama říká, „*vidět hovořit skutečné lidi mělo mnohem větší dopad než ... [jiné zdroje v rámci kurzu]. ... Když pracujete s takovými materiály [svědectvími z VHA], víc se to dotýká vaší lidské podstaty.*“ Ačkoli ve svém kurzu měla studenty nejrozličnějších oborů od psychologie až po vojenskou dějiny a jejich motivace a přístup k rozhovorům se tedy lišily, každý student byl vyprávěním pamětníků velice upoután.

Druhou příjemkyní stipendia na rok 2009/10 se stala profesorka Judith Halberstamová, která archiv využila ve třech kurzech (dvou postgraduálních a jednom magisterském). V jednom z doktorských seminářů nazvaném „**Sociologie vyobrazení**“ zkoumala „*funkci vizuální kultury v archivování zkušeností traumatu a strachu*“ a její společenské souvislosti.

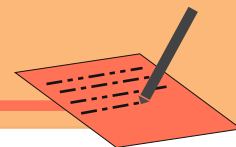
Profesorka Halberstamová sestavila také magisterský kurz „**Reprezentace holocaustu: Otázky genderu a sexuality**“, realizovaný na podzim roku 2010. Během příprav sylabu se Halberstamová setkala se za-

městnanci Institutu USC Shoah Foundation, kteří jí pomáhali při výzkumu sexuality v táborech a Kindertransportech. Její kurz zčásti využívá archivních svědectví jako materiálu k porozumění složitosti života v táborech obecně a také konkrétních forem zneužití sexuality jako nástroje útlaku vězeňkyň.

Na podzim roku 2009 byli studenti se svědectvími seznámeni v rámci vysokoškolského kurzu o městském životě v Evropě. Kurz se soustředil na analýzu francouzských vzpomínek o židovské dívce deportované během 2. světové války do Osvětimi. Profesorka historie Vanessa Schwartzová vyučovala předmět „**Pouliční život: Městská kultura v moderní Evropě**“, který obsahoval i svědectví popisující život ve městě za okupace. Profesorka Schwartzová nyní archiv využívá také v rámci dalších kurzů o dějinách moderní Francie.

(pokračování na str. 5)

„... vidět hovořit skutečné lidi mělo v rámci kurzu mnohem větší dopad než jiné zdroje. Když pracujete s takovými materiály, víc se to dotýká vaší lidské podstaty.“

Příklady vysokoškolských kurzů s využitím Archivu vizuální historie

(pokračování ze str. 4)

Profesor Colin Keaveney vyučuje **úvodní kurz francouzské literatury** na Katedře francouzštiny a italštiny. Archivní svědectví využil k ilustraci a vymezení historických událostí popisovaných Dorou Bruder, jejíž vzpomínky zachytil francouzský spisovatel Patrick Modiano. Text obsahuje úvahy patnáctileté židovské dívky, která byla v roce 1942 deportována z Francie do Osvětimi. „*V případech, kdy byli lidé, místa a události z knihy zmíněny také ve svědectví z VHA,*“ vysvětluje Keaveney, „*jsem svědectví použil tak, aby se na knihu navázalo dalším odkrýváním vytěsňených nebo potlačených vzpomínek.*“

Profesorka sociologie Macarena Gómez-Barriová využila svědectví jako součást doktorského kurzu „**Sociologie paměti**“. Tento kurz měl za cíl přinést studentům „teoretické, konceptuální a analytické dovednosti pro studium paměti“ a zaměřit se na to, jak společnost nakládá s dlouhodobými dopady a důsledky genocidy, státního teroru a dalších forem násilí. Profesorka Gómez-Barrisová pracovala přímo se svědectvími o holocaustu. „*Pouze prostřednictvím vizuálních a archivních svědectví o zřetelnosti událostí, jako byl holocaust, může člověk skutečně pochopit jejich důsledky,*“ říká.

Pedagogické přístupy k využití VHA

Pět kurzů, které budou přiblíženy dále, představuje reprezentativní vzorek inovativních tematických zaměření a pedagogických přístupů, které úspěšně využívají svědectví z VHA. Zahrnuty jsou zde kurzy jak z magisterského, tak z doktorského programu, vytvořené na základě využití archivu k výuce francouzštiny, vzdělávání středoškolských učitelů, studia komunikace či historie. Ačkoli jsou tyto kurzy navzájem značně odlišné, v každém z nich byla podmínkou absolvování rozsáhlá analýza primárního materiálu z VHA.

Jednotliví vyučující se z hlediska svých pedagogických přístupů dají zařadit na různá místa kontinua, sahajícího od striktního pojetí materiálu jako historického zdroje až k „hybridní“ analýze svědectví z hlediska historického kontextu i narativního celku. První zmíněný přístup vychází z potřeby po-

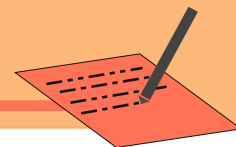
V CVH Malach, kde je archiv rozhovorů s pamětníky přístupný, mají uživatelé k dispozici 6 počítačů, maximální kapacita je asi 20 návštěvníků

skytnout magisterským studentům **jasný rámec k diskusi o historických tématech**. Následují dva příklady využití této metodologie:

- V magisterském kurzu pro studenty historie nazvaném krátce „**Holocaust**“ měli účastníci pod vedením Adama Seippa doplnit historický kontext k předem vybranému příběhu z VHA s využitím sekundárních zdrojů a dohledat zážitky daného přeživšího před válkou, v jejím průběhu a po jejím skončení. Profesor Seipp usiloval o rozvíjení výzkumných a badatelských dovedností spolu s paralelní výukou holocaustu jako předmětu.

- V magisterském kurzu „**Francouzština IV: Paříž v očích spisovatelů, filmařů a fotografů**“ využil profesor Colin Keaveney vybrané úryvky svědectví spolu s tematicky provázaným textem, aby rozvinul schopnost studentů porozumět francouzštině. Druhým Keaveneyho cílem bylo, jak sám říká, „*popskytnout fakticky a emocionálně silnou informaci, díky níž by studenti mohli lépe pochopit ty, kdo německou okupaci Francie ve 40. letech sami zažili.*“

(pokračování na str. 6)

Příklady vysokoškolských kurzů s využitím Archivu vizuální historie

(pokračování ze str. 5)

Druhý zmíněný přístup od studentů rovněž vyžaduje prokázat pochopení historických témat, ale zaměřuje se primárně na narativní strukturu svědectví. V těchto případech vyučující zdůrazňují rozmanité lingvistické a komunikativní aspekty vyprávěných svědectví, včetně zvoleného jazyka, rétoriky, stylu a struktury. Studenti v těchto kurzech během své analýzy videomateriálu využívali i další zdroje (primární a sekundární zdrojové texty, jiná svědectví, filmy atd.), aby jednotlivé prvky vyprávění zasadili do kontextu. Níže uvádíme tři příklady využití této metodologie:

- Martin Lücke podtrhl mnohojazyčný charakter VHA a zdůraznil důležitost volby jazyka (mateřského i nemaleřského) ve svém kurzu „**Šoa jako téma didaktiky dějepisu a výuky historie**“. Budoucí učitelé v tomto kurzu využili archivních svědectví k tomu, aby středoškolským studentům ukázali souvislost mezi řečí a dějinami. Závěrečný projekt tvořila 40-stránková zpráva, jejíž součástí bylo zhodnocení využití svědectví ve výuce dějepisu a analýza pedagogických úspěchů a neúspěchů při práci s VHA.

Vzdělávací přínos mají nejen svědectví pamětníků jako didaktická pomůcka, ale i samotná práce s Archivem vizuální historie v reálném čase

- Roy Schwartzmann se ve svém kurzu „**Hlasy holocaustu**“ zaměřil na základní prvky vyprávění. Od studentů požadoval interpretaci struktury, stylu a obsahu individuálních svědectví v kontextu historických událostí. Profesor Schwartzmann se primárně zaměřil na úlohu svědectví v procesu zapamatování a připomínání, ale i v průběhu konfrontace s popíráním holocaustu.

- V doktorském semináři „**Komunikační zprostředkování zármutku, ztráty a traumatu**“ pod vedením Carolyn Ellisové studenti zkoumali komunikační vzorce ve svědeckém vyprávění a dopady probíhajícího rozhovoru na přeživšího projevy traumatu. Aby byl přítomen i historický kontext, předepsala profesorka Ellisová také studium psaných memoárů, historických filmů a dalších svědectví přeživších. Poté požádala studenty, aby s využitím specifické metodologie realizovali vlastní rozhovory s místními přeživšími holocaustu. Při práci na závěrečných projektech využili studenti své vlastní rozhovory v kombinaci se svědectvími z VHA.

Výše uvedené různorodé a inovativní vyučovací metody společně ukazují multidisciplinaritu VHA jako pedagogického nástroje, který může být s úspěchem využit v kurzech na libovolné úrovni a v téměř jakémkoli oboru. Předměty představené v tomto článku tvoří pouze zlomek z více než 230 kurzů a seminářů, které dosud byly s využitím Archivu vizuální historie USC SFI celosvětově realizovány na téměř 30 univerzitách v desítkách různých oborů. Plný seznam kurzů včetně sylabů a podrobných informací najdete na adrese <http://dornsife.usc.edu/vhi/scholarship/counselists/>.

// dle „Visual History Archive in Practice“ zpracoval JM

rozhovor

Hodnotu vzpomínek si často uvědomíme až tehdy, když se nám stanou nedostupnými

Jak jste se vlastně v počátcích dostal k práci pro Survivors of the Shoah Visual History Foundation?

V roce 1994 jsem studoval na FAMU a připravoval jsem s kolegou Bokem dokumentární film o tzv. Bratislavské pracovní skupině, která tehdy byla úplně neznámá. Obcházel jsem v té době všechny možné konference v Praze a snažil jsem se sehnat peníze na tenhle svůj projekt, protože bylo například potřeba získat peníze na letenky, abych mohl pořídit rozhovor s přeživším, který žil v Torontu, a já jsem jako student tehdy opravdu žádné peníze neměl... Tak jsem se dostal k tomu, že jsem se Nadaci nejdříve přihlásil jako moderátor, natočil jsem několik prvních interview, a pak jsem byl v podstatě „unesen“ do Ameriky, do sídla Nadace Šoa v Hollywoodu. Ta fungovala vlastně jako produkční společnost, kde často seděli lidé s minimálním historickým povědomím. Mým úkolem tedy bylo radit: začínal jsem jako asistent asistentky produkce, a ke konci bylo mým úkolem identifikovat historicky důležitá interview, kterým by měla být věnována větší pozornost ze strany historického proškolení moderátorů a tak dále. V té době se Nadace rozhodla rozšířit své aktivity i do „divoké východní Evropy“, takže jsem prakticky stál u rozjezdu natáčení v celém našem regionu, nejen ČR, ale i dalších státech bývalého Sovětského bloku. V Los Angeles jsem jako vedoucí koordinátor natáčení pro postkomunistický region působil asi do poloviny roku 1997. Pak jsem se vrátil a ve spolupráci s Petrem Bokem konečně dokončil dokumentární trilogii „Mezi zaslepenými bláznů“ o Bratislavské pracovní skupině. Dost možná patří k nejlepším dokumentům na téma holocaustu, které u nás kdy vznikly – jeho distribuce bohužel byla zcela pohřbena Českou televizí. Takže je ten film mimo Česko a Slovensko prakticky neznámý.

V současnosti pracujete pro USC Shoah Foundation Institute jako poradce pro vzdělávací programy. Kdy jste se k práci pro nadaci vrátil?

V době, kdy se Nadace Šoa chystala na přesun pod křídla Univerzity v Jižní Kalifornii (USC), tedy kolem roku 2005, byl jejím ředitelem Douglas Greenberg. Před jeho cestou do Prahy se na mě jednoho dne z Los Angeles obrátili, abych pomá-

Martin Šmok

Senior International Program Consultant

USC Shoah Foundation Institute for
Visual History and Education
College of Letters, Arts & Sciences
University of Southern California
Los Angeles, USA

<http://dornsife.usc.edu/vhi/>

hal s organizací návštěvy, domlouváním schůzek, ubytováním a podobně. Takže jsem pracoval za hodinovou mzdu jako pomocná síla. Novému řediteli se ale zalíbily mé zkušenosti s využíváním svědectví ve filmech, a tak jsem postupně nastoupil na částečný úvazek jako poradce pro vzdělávací programy. A v této pozici jsem setrval dodnes.

V čem vaše práce spočívá?

Mým hlavním úkolem od počátku až do současnosti je znovu a znovu vysvětlovat lidem, proč je tenhle materiál ideální pro využití v mnoha oborech, jak s využitím audiovizuálních nahrávek připravit kvalitní vzdělávací materiál a jaká jsou specifika takové práce. Zároveň se snažím

(pokračování na str. 8)

Hodnotu vzpomínek si často uvědomíme až tehdy, když se nám stanou nedostupnými

(pokračování ze str. 7)

upozorňovat na různé „pasti“ spojené s využitím tohoto druhu materiálu, které mohou připravované vzdělávací projekty obrátit v jejich pravý opak. Je tu totiž riziko, že pedagog v dobré víře připraví materiál o židovském utrpení za druhé světové války, jenže v konečném důsledku v něm jen posiluje antisemitská východiska a zažitá stereotypy. To vše samozřejmě, aniž by kohokoli o čemkoliv prakticky využitelném poučil.

Co se konkrétních projektů týče, připravoval jsem například kompletní vzdělávací curriculum pro Ukrajinu založené na svědectvích z našeho archivu – od historie Židů, přes dějiny druhé světové války a obecnější témata jako jsou třeba „přihlížející“: nejen lidé, kteří postávali kolem míst masových vražd, sami vlastně nic neudělali, ale pak si odnesli ty peřiny; v materiálu jsou zmapovány též osudy ostatních etnik, problém ukrajinské reflexe událostí holocaustu, role propagandy, stalinismu, téma hladomoru... Podílel jsem se na přípravách te- rezínských vyučovacích hodin, které jsou volně ke stažení na internetu; spolu s Annou Motyczskou jsem připravil polskou hodinu, kolem které se následně v Polsku strhla vlna debat, hlavně o tom, je-li historie polských Židů součástí polské historie, a může-li židovský pamětník popisovat polskou, a nikoliv židovskou historii. V současnosti pracuji také na Slovensku, kde se připravují nové hodiny s využitím výpovědí pamětníků pro tamní společensko-politický kontext. Podílím se jako poradce i na přípravách vzdělávacích projektů v Itálii nebo ve Francii, kde zase mají své regionálně specifické problémy a témata.

Mým hlavním posláním je tedy napomáhat k využití archivních svědectví k odstraňování zažitých stereotypů ve vnímání historie, ale i sebe sama. Zajímavým tématem je protichůdnost politické interpretace „velké historie“ a interpretace událostí z hlediska jejích přímých účastníků. I to je samozřejmě výzvou pro zpracování a reflexi ve vzdělávacích materiálech.

Narážíte při své činnosti na nějaké opakující se překážky, které vás rozčilují?

Především mě nepřestává překvapovat, že všich-

ni mluví o tom, jak je tento materiál hodnotný a potřebný, ale jen málokdo doopravdy přijde do Centra Malach a pustí se do práce. Po pravdě řečeno vůbec nechápu, proč svědectví z archivu nejsou využívána v masovém měřítku, offline i online. Práce s archivem v reálném čase je také sama o sobě vzděláváním. Jedná se o zdroj primárního materiálu, jehož hodnota není spojena pouze s výzkumem holocaustu či židovských dějin. Archiv z velké části teprve čeká na vytěžení odborníky mnoha vědních oborů – takže je možné si na tom udělat jméno, vybudovat kariéru, zpracovat různé projekty s využitím dalších podobných sbírek... Opravdu mě udivuje, že to naši psychologové, sociologové, etnologové, jazykovědci a další experti nevidí, a že zájem o archiv není mnohem větší. Jsem rád, že matematici a aplikovaní lingvisté hodnotu shromážděných dat pochopili.

Vraťme se nyní zpět do poloviny 90. let a přibližme si samotný průběh natáčení. V České republice rozhovory vedlo několik desítek tazatelů. Jak se mohli zájemci k této práci dostat, jak byli vybíráni?

Natáčení probíhalo na čistě dobrovolném základě. Bylo zakázáno kohokoli přemlouvat k interview a všichni pamětníci i zájemci o pozici tazatele (resp. „moderátora“) se hlásili dobrovolně na základě výzvy, která v té době plošně prošla médii – objevila se ve všech novinách, v rozhlase, televize Nova ji dokonce zařadila do primetime před hlavními zprávami, obesílaly se židovské obce, sdružení bojovníků proti fašismu a další organizace. Ti, kdo se chtěli natáčení účastnit, měli vyplnit formulář a poslat jej do P.O. boxu pražské kanceláře Nadace Šoa. Úplně stejně to probíhalo i s moderátory. Hlásili se především novináři, psychologové, pak také „děti holocaustu“ a lidé z druhé či třetí generace přeživších. Celkem bylo zájemců asi sto, pak se jich na základě přiloženého CV asi padesát pozvalo na seminář... Nakonec se přijalo asi 40 moderátorů, přičemž na pravidelném natáčení se jich do konce aktivně podílela zhruba desítka.

(pokračování na str. 9)

Hodnotu vzpomínek si často uvědomíme až tehdy, když se nám stanou nedostupnými

(pokračování ze str. 8)

Probíhala tedy i nějaká školení?

Jistě, všichni tazatelé byli teoreticky proškoleni, co se týče způsobu vedení interview, metodiky oral history, způsobu kladení otázek a toho, jak do vyprávění zasahovat co nejméně, ale zároveň jej vést požadovaným směrem, tedy chronologicky a v úplnosti, bez opomenutí důležitých témat a skutečností. Samozřejmě, že i přesto se v jednotlivých rozhovorech setkáte s různými způsoby vedení ze strany moderátora, přičemž některé postupy jsou méně vhodné než jiné. Tomu se asi v takovém rozsahu a tempu práce nedalo vyhnout. V každém případě však probíhala také průběžná kontrola výstupů, nahrávky byly monitorovány, takže byla možnost případné nedostatky korigovat nebo špatné tazatele odstavit. Situace v ČR byla v té době taková, že kdyby neproběhl takto masivní nábor tazatelů, přicházely by v úvahu asi jen paní Lorencová, Hyndráková a Franková, které měly už v té době spoustu zkušeností s nahráváním vzpomínek pamětníků pro Židovské muzeum v Praze, které začalo o několik let dříve. Tyto zkušené tazatelky a průkopnice československé orální historie holocaustu se účastnily i natáčení Nadace Šoa. Nejen v rámci příprav a hledání pamětníků, ale i jako poradkyně. Paní Anna Lorencová dokonce sama vedla kolem třiceti rozhovorů.

Z dnešního hlediska je pro mě úžasné, že se to u nás vůbec podařilo v takovém rozsahu realizovat, což je z velké části také díky obdivuhodnému pracovnímu nasazení zainteresovaných lidí. Natáčení probíhало v několika vlnách, takže bylo vždy dost hektické a stresující. Moderátoři byli sice placeni, ale docela málo (s ohledem na práci, kterou měli odvádět). Neuvěřitelné pracovní tempo

měly také regionální koordinátorky pro ČR, kterými postupně byly Eva Papoušková, Hana Sádlová a Marie Mastná, a jejich asistenti a asistentky (například Jana René Friesová). Oni vlastně všichni regionální koordinátoři Nadace Šoa po celém světě byli neuvěřitelní. Kanceláře ve velkých populačních centrech natáčely několik desítek interview denně, to znamenalo ohromné množství telefonátů s pamětníky, moderátory, kameramany a dobrovolníky, kteří nosili vybavení. Možná právě proto, že ta americká strana byla ve svém

úsilí megalomanská a bezstarostná – oni si spoustu komplikací, souvislostí a překážek vůbec neuvědomovali – tak možná právě z toho důvodu se tenhle padesátitisícový „mcdonald oral history“ vůbec podařilo realizovat.

Řekněte nám teď něco víc o tom, jak probíhало samotné natáčení rozhovorů.

To natáčení nebylo vůbec jednoduché. Zpravidla se natáčelo u pamětníka doma. Nejdřív se musel vyplnit rozsáhlý „pre-interview“

formulář – hlavně kvůli faktické stránce rozhovorů, zaznamenání jmen a biografických dat pamětníka a jeho příbuzných, kvůli správnému psaní názvů míst a podobně. Při vyplňování tohoto dotazníku se také tazatel dozvěděl, o čem bude v samotném rozhovoru řeč, a měl možnost se připravit – vytvořit si ten historický background. Bylo náročné předem získat jednotlivé „záchytné body“, kolem kterých se interview vystavělo, ale zároveň nedopustit, aby vám pamětníci něco začali vyprávět.

Jsou tyto předběžné dotazníky ještě někde uchovány? Jsou veřejně dostupné?

Ovšem, vše je zachováno, z dotazníků se vycházelo při tvorbě biografického indexu a jmenné

(pokračování na str. 10)

Martin Šmok na přednášce ve Vzdělávacím a kulturním centru ŽMP v Brně

(foto D. Juráňová)

Hodnotu vzpomínek si často uvědomíme až tehdy, když se nám stanou nedostupnými

(pokračování ze str. 9)

databáze, které jsou dnes nedílnou součástí on-line Archivu vizuální historie. Kompletní dotazníky jsou také naskenovány a uloženy, ale veřejnosti zatím přístupné nejsou. Ale co není, může být.

Narazilo se v českém prostředí během pořizování rozhovorů na nějaké specifické problémy?

Docela specifický problém u nás byl s romskými pamětníky. Osoby, které byly za války perzekuovány coby „cikáni“, si totiž v té době „zprivatizoval“ jistý americký aktivista, který většinu romských pamětníků nějak přesvědčil, aby nám rozhovory nedávali. Spolupráci odmítal. On sám tehdy o této problematice psal knihy, točil dokument... V archivu tak nakonec máme pouze tři svědectví českých (respektive moravských) Romů.

Kromě toho se nám v ČR ozvalo hrozně málo politických vězňů. O příčinách by se dalo spekulovat. Je možné, že natáčení probíhalo příliš brzo po roce 1989, takže přetrvávala určitá nejistota či obavy – většina politických vězňů měla něco s komunismem. Někteří váleční političtí vězňové také možná nevnímali svůj osud jako součást holocaustu, protože přistoupili na převažující etnicko-náboženské hledisko a chápali holocaust jako událost, která se týkala pouze Židů. Takže mohli mít pocit, že o jejich svědectví Nadace nemá zájem. A to přesto, že jejich vzpomínky jsou mnohdy zdrojem unikátních informací o osudech židovských vězňů.

Dostávali pamětníci za rozhovor nějaký honorář?

Ne, pamětníkům se žádné peníze nedávaly. Už jenom proto, že to patří mezi oblíbené argumenty neonacistů a nejrůznějších popíračů holocaustu – že všichni ti pamětníci jsou zaplacení a podplacení herci. Každý pamětník dostal kazetu s nahrávkou svého svědectví – a to bylo všechno.

Už jste říkal, že natáčení bylo dobrovolné a pamětníci se hlásili sami. Dá se nějak odhadnout, kolik lidí natáčení „odmítlo“?

Řekl bych, že lidí odmítlo dost, ale přesná čísla se nikdy nedozvíme, právě proto, že projekt byl za-

ložen na dobrovolnosti. Já sám jsem byl svědkem toho, jak dva z historického hlediska extrémně významní svědci odmítli rozhovor, což je samozřejmě škoda.

Jaké byly důvody?

Často se jednalo o přeživší, kteří po válce naprosto zpřetrhali veškeré vazby s minulostí. Změnili si jména, identity, tajili svůj osud před dětmi a vnuky. Rozhovory se odmítaly i z různých dalších důvodů, řekněme osobních, to byl například Arnošt Lustig nebo Rudolf Vrba.

Pamětníci, kteří měli určité obavy ze zneužití rozhovorů, ovšem mohli interview zablokovat a stanovit, s jakým odstupem po jejich smrti může být uveřejněno. Takových bylo několik i u nás. A někteří interview poskytli a dodatečně si věc rozmysleli, takže jim bylo potřeba vrátit původní originál kazety a rozhovor odstranit z databáze. Jediné existující kopie těchto nahrávek mají dnes jen oni sami doma.

Vzpomenete si na nějaké zajímavé, pozoruhodné nebo překvapivé situace, které se během natáčení odehrály?

Velmi pozoruhodné bylo natáčení na ukrajinském venkově. Ukrajina byla v 90. letech zemí s obrovskými finančními problémy a staří lidé v některých vesnicích žili třeba ze tří dolarů na měsíc. A vyšlo najevo, že když se ty rozhovory natáčejí, tak na elektřinu, která je potřeba na ty dvě hodiny osvětlení, na silné reflektory, se propálí třeba celý jejich měsíční důchod. Pak byl velký problém, jak to udělat, když se pamětníkům za rozhovor nesmí dávat peníze, ale zároveň samozřejmě Nadace nechtěla, aby na tom přeživší byli takhle škodní. Už ani nevím, jak to tam nakonec vyřešili, ale pamatuji si, že to byla velmi problematická situace.

Jinak jsou samozřejmě s natáčením spojené podobné historky jako s jakýmkoliv jiným filmováním, kdy vám den co den jezdí patnáct štábů po městě: kočka skáče, světla padají, manželka dostane hysterický záchvat... V jednom interview z Izraele nedaleko vybuchne bomba, takže se to nejdřív otřeše, pak tam kolem houkají sanitky...

(pokračování na str. 11)

Hodnotu vzpomínek si často uvědomíme až tehdy, když se nám stanou nedostupnými

(pokračování ze str. 10)

I v tomhle ohledu ty rozhovory nejsou jenom výpovědí o minulosti, ale zachycují také samotnou dobu, kdy natáčení probíhalo – v úplnosti, bez příkras, bez cenzury, bez střihů, včetně různých omezení a specifik doby. To platí samozřejmě i pro rozhovory, které byly natočeny u nás. A je potřeba zdůraznit, že všechny dobové a regionální okolnosti vzniku archivu si musí neustále uvědomovat každý, kdo chce s tímto materiálem jakkoli dále pracovat.

Zkusme si na závěr představit, že by se podobný projekt realizoval v současnosti. V čem by podle vás byly hlavní odlišnosti? Jaké z dnešních technologií by se bývaly před 15 lety hodily?

Dneska je to úplně jiný svět. Máme digitální možnosti, technika je dostupná, celkem levná. Tenkrát byla situace naprosto nesrovnatelná. Točilo se na pásky Betacam SP, kamery, které skoro nikdo neměl, se musely půjčovat na Barrandově – proto bylo sídlo české pobočky Nadace právě tam, aby šlo v případě potřeby operativně řešit technické potíže a třeba si tam narychlo něco vypůjčit. Jedním ze tří, čtyř lidí v Česku, kteří tehdy měli vlastní Betacam, byl náš první kameraman, pan Jaroslav Kocourek, se kterým jsem při prvních rozhovorech jako moderátor spolupracoval. A i ten ho

měl s někým napůl. Situace se pak rychle měnila, ale s dneškem to bylo pořád nesrovnatelné. Všechno se tehdy muselo posílat poštou přes oceán – Beta SP kazety byly u nás nejen mnohem dražší než v USA, na místním trhu jich ani nikdy nebylo potřebné množství. Takže se posílaly prázdné sem a nahrané zpět, s tím je spojená spousta pikantních historek s celníky a podobně... Je zázrak, že za celou dobu existence projektu se v celosvětovém měřítku ztratila jen jedna jediná krabice s nahranými kazetami.

Lišil by se podle vás i samotný výsledek?

Tak hlavně by to dneska bylo celé daleko snazší, o několik řádů levnější a jednodušší... Ale i samotná interview by asi byla úplně jiná: ti lidé tehdy měli často hrozný strach, byla nejistota, velká sebecenzura, nechtěli moc vyprávět ošklivé věci... Bylo pořád krátce po revoluci a nikdo pořádně nevěděl, na čem je. V týdeníku Politika vycházely seznamy Židů, a nikdo nechtěl v žádném takovém seznamu figurovat. Dnes už by toho možná řekli víc a otevřeněji. Jenže dnes už nejsou ti pamětníci. Lidský život je bohužel krátký. Hodnotu vzpomínek si často uvědomíme až tehdy, když se nám stanou nedostupnými.

// rozhovor vedli PH a JM

spřízněné projekty

Zmizelí sousedé

Zmizelí sousedé je název dlouhodobého vzdělávacího projektu zpracovávaného více než deset let pod hlavičkou Židovského muzea v Praze za podpory o. s. Zapomenutí. První výzva byla zaslána v roce 1999 do všech českých základních a středních škol, v poslední době se projekt šíří zejména díky dlouhodobé spolupráci s Památníkem Terezín (na seminářích pro učitele „Jak učit o holocaustu“).

Na jedné straně se lektori VKC ŽMP denně potkávali s přeživšími, kteří měli velkou chuť se se svými zkušenostmi podělit. V letech 1999–2002, kdy projekt začínal, ale o jejich vzpomínky nebyl velký zájem (učitelé si ještě pamatovali povinné besedy před rokem 1989). Na straně druhé se na nás učitelé obraceli s hojnými dotazy, jak by vlastně měli o holocaustu učit.

Postupně jsme pochopili, že přednášky ani dílny nestačí. Že osudy poznamenané holocaustem začnou skutečně zajímat mladé lidi až ve chvíli, kdy dostanou možnost vypátrat je sami, najít si k nim informace takříkajíc z první ruky. Pasivní žáci sedící v lavicích se tak stali hlavními aktéry projektu. Ukázalo se navíc, že tehdejší stav židovských památek – hřbitovů za vsí s pobořenou zídkou, zmizelých nebo utajených synagog – a fakt, že se o nich (tehdy) příliš nemluvilo, mohou vzbudit jejich zvědavost. Že cesta za osudy lidí, kteří se o své mrtvé nemohou starat (Proč? Kam zmizeli?) může být dobrodružná. Na počátku projektu byla vlastně výhoda, že stát tehdy projekty zaměřené na holocaust finančně ještě nepodporoval, a učitelé i žáci a studenti se tak pouštěli do pátrání dobrovolně a

mimo školní výuku. Již tehdy bylo mnoho učitelů, kteří – aniž by byli židovského původu – cítili v tomto směru ve vzdělávání velký dluh. Projektu se vždy dařilo paradoxně právě tam, kde historie místní židovské obce nebyla dosud nikým zpracována a zmínka v literatuře o ní bylo málo.

Dnes je projekt Zmizelí sousedé (II. fáze projektu nazvaná Pocta dětským obětem holocaustu) podporován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstvem kultury, Evropským programem Citizenship, Velvyslanectvím USA v Praze a Česko-německým fondem budoucnosti.

Za jedenáct let projektu Zmizelí sousedé zachránilo tímto způsobem několik tisíc žáků a studentů českých škol mnoho dokumentů, vzpomínek, fotografií, ale hlavně lidských příběhů. Museli je sami objevit v místě, kde žijí, a to vlastním badatelským úsilím. Začínali nejčastěji otázkami u vlastní rodiny. Byly to otázky uvedené v naší výzvě zasláné v roce 1999 všem školám, jako například „Žili ve vašem okolí Židé? Jsou v okolí vašeho bydliště nějaké židovské památky, v jakém jsou stavu a proč? Měli vaši prarodiče nějaké kamarády, kteří zmizeli v době holocaustu? Jak reagovali na jejich zmizení a co si tom myslí dnes?“

Tyto otázky pak žáky vedly k dalším lidem a zdrojům. Jedním z hlavních zdrojů II. fáze projektu Pocta dětským obětem holocaustu zaměřené více na osudy mladých lidí z konkrétních přihlášených škol, jsou školní kroniky a třídní výkazy z období 1939–1942 nalezené ve školních nebo regionálních archívech. Porovnáním seznamů žáků a studentů,

(pokračování na str. 13)

Postupně jsme pochopili, že osudy poznamenané holocaustem začnou skutečně zajímat mladé lidi až ve chvíli, kdy dostanou možnost vypátrat je sami, najít si k nim informace takříkajíc z první ruky.

spřízněné projekty

Zmizelí sousedé

(pokračování ze str. 12)

kteří ukončili školní docházku v této době, s jinými databázemi (např. Terezínskou pamětní knihou) mohli účastníci projektu zjistit, kteří tehdejší žáci byli židovského původu a prošli koncentračními tábory. Mohli také pátrat s větší nadějí po těch, kdo v databázích nebyli. Někdy našli i ty, kteří rasovou perzekuci přežili, a to byla snad největší odměna za dlouhé a namáhavé pátrání. Později také žáci využívali možnosti databází na internetu, e-mailu, dnes také možnosti Archivu vizuální historie USC Shoah Foundation Institute (databáze, kterou je možno využít v Centru Malach).

Nejdůležitějším předpokladem úspěchu projektu Zmizelí sousedé však byla, a dodnes je, ochota a odhodlanost učitelů opravdu se tímto tématem zabývat a věnovat mu i mimoškolní čas, snaha učit jinak, či potřeba zaujmout ve vzdělávacím procesu jinou roli než doposud (roli koordinátora v pozadí) a připravit dětem dobrodružnou cestu k poznání. V průběhu času se také ukázalo, že v projektu nejde jen o téma holocaust, že jej lze využít jako průřezové téma mezi předměty a zapojit do projektu celou školu a využít jej i při tvorbě školního kurikula. Navíc dnes, kdy už pracujeme s hotovými výstupy (výstavou a listy pro průvodce), se stává pro mnohé učitele také nástrojem činnostního a vrstevnického vzdělávání.

Učitelé tak mohou účastí v projektu Zmizelí sousedé nejen splnit požadavky Rámcového vzdělávacího programu a využít projekt pro tvorbu školního kurikula, mohou se také stát součástí celostátního a mezinárodního projektu, který byl mj. oceněn v roce 2008 Zlatou hvězdou EU za přínos k aktivnímu občanství.

Ukázky práce některých škol, které splnily kritéria projektu (dnes 30 panelů), jsou prezentovány formou výstav, které putují

Nejdůležitějším předpokladem úspěchu projektu Zmizelí sousedé je ochota a odhodlanost učitelů opravdu se tímto tématem zabývat a věnovat mu i mimoškolní čas, snaha učit jinak a připravit dětem dobrodružnou cestu k poznání.

po školách České republiky i v zahraničí. Jejich cílem je v první řadě inspirovat další skupiny k podobné práci. Projekt tak oslovil školy nejen u nás, ale také například díky spolupráci s Furman University v Severní Karolině (USA) žáky tamních základních škol. Do letošního roku školy zpracovávaly především panely, které se poté staly součástí společné výstavy. Tuto etapu jsme uzavřeli loňskou výroční konferencí, kde byly představeny práce nových škol. Nešlo jen o to vytvořit společnou inspirativní výstavu. Kopie panelů zůstávají také ve škole jako pamětní desky a jsou umístěny i na webových stránkách škol. Projekt je ojedinělý hlavně vytrvalostí a značným úsilím účastníků, za každým panelem je minimálně roční badatelská práce na projektu. Dnes vznikají především školní webové stránky propojené se stránkami projektu www.zmizeli-sousedé.cz. Do škol, které potvrdí svůj zájem, zasíláme výstavu s doprovodným programem. Výstava na většině škol působí jako vstupní motivace, školní skupiny pak samostatně zpracovávají svůj autorský projekt.

Základní pilotní výstava a doprovodné texty jsou postupně překládány do němčiny (po Německu putuje německá verze výstavy) a angličtiny, základní pilotní výstava koluje ve dvou verzích po českých školách, jedna je na Slovensku (Kremnica, Banská Štiavnica), anglické verze putují po USA, Anglii, Irsku a Itálii.

Mgr. Marta Vančurová
koordinátorka projektu, o. s. Zapomenutí

vybráno z archivu

Vzpomínky na východní frontu první světové války ve svědectví Emila Glaubera

Emil Glauber se narodil jako jeden z pěti bratrů 12. listopadu 1895 v Tachově v Jižních Čechách, které tehdy byly součástí Rakousko-Uherska. Jeho otec se živil jako obchodník s dobyt看em a matka byla v domácnosti. Strýc měl řeznictví, což v jeho rodině bylo tradicí už od poloviny 18. století. Tehdy bylo velmi neobvyklé, aby židovská rodina získala povolení k provozování obchodu. Díky tomu mohli mít každý den alespoň dvakrát k jídlu maso. Tachov měl v té době asi 6 000 obyvatel a Glauberovi byli jednou ze šesti nebo sedmi židovských rodin, které v Tachově žily. Vztahy mezi Židy a ostatním obyvatelstvem byly podle slov pana Glaubera velmi blízké, vstřícné a přátelské, což se nezměnilo až do konce 30. let. Už od útlého věku se velmi intenzivně zajímal o obchod a zemědělství – sám říká, že to byl celý jeho svět, a ve dvanácti letech už znal všechny práce, které bylo potřeba na poli vykonávat. Vše se dělalo manuálně, v zemědělské sféře se ještě nepoužívala žádná technika.

Do školy chodil Emil Glauber nejprve přímo v Tachově, kde byla obecná škola. Ve třídě vedené panem učitelem Kreidlem bylo asi čtyřicet dětí z Tachova a přilehlých vesnic. Třikrát týdně také chodili na hodiny náboženství. Spolu se svým otcem pravidelně navštěvovali tachovskou synagogu (roku 1911 vyhořela). Po dokončení obecné školy začal spolu s ostatními chlapci navštěvovat reálku

v Plzni. Studium dokončil v roce 1914, pak byl povolán do armády, ale opět propuštěn. Následně strávil rok v Praze a v červnu 1915 byl znovu povolán do vojenské služby.

Během své služby v rakousko-uherské armádě měl pan Glauber podle vlastních slov především veliké štěstí. Patřil k plzeňskému regimentu, s nímž byl odvelen do dnešního Maďarska, kde absolvovali vojenské cvičení. Na počátku roku 1916 pak zamířili na východní frontu. Zde strávili asi osm nebo devět měsíců, které byly poměrně klidné. Pan Glauber vypráví, že rakousko-uherská a ruská linie byly od sebe vzdáleny něco přes kilometr a na půl cesty mezi nimi byl pramen, kam vojáci z obou armád chodili neozbrojeni pro vodu.

(pokračování na str. 15)

*Rodný dům Emila Glaubera v Tachově
je na snímku třetí zleva*

*Emil Glauber se svými přáteli
v Tachově roku 1913*

vybráno z archivu

Vzpomínky na východní frontu první světové války ve svědectví Emila Glaubera

*Emil Glauber (vlevo) a jeho bratr coby poručíci
rakousko-uherské armády v roce 1917*

(pokračování ze str. 14)

Jednoho dne, v té době už byl kaprálem, dostal rozkaz pro hlídky: od teď, když Rusové přijdou k prameni, musíte střílet – náš přístup se mění. Za celé předchozí měsíce přitom padlo jen několik málo výstřelů. Ale přišla chvíle, kdy musel zavelet *pal!* Spolu s pěti dalšími muži záměrně vystřelili do vzduchu... Od té chvíle pro něj válka přestala být něčím, co by bral vážně.

Asi za tři nebo čtyři dny Rusové začali útočit, došlo téměř i na boj muže proti muži, a rakousko-uherská armáda se musela stáhnout, protože Rusů bylo více a byli lépe vybaveni. Ustoupili asi o deset kilometrů, kde vznikla nová linie, která se držela asi tři nebo čtyři měsíce. Zde rakousko-uherská armáda zaútočila a tři dny se bojovalo muž proti muži. Pan Glauber říká, že na tehdejší zkušenost ručních soubojů a boje s bajonetem dlouhá léta nemohl zapomenout.

Během třetího dne střetů byl postřelen do pravého lokte ruským vojákem. Musel utéci, ukrýt se, a nemohl dále být na frontě. Léčil se nejprve v uher-ské nemocnici a po čtyřech týdnech léčení se vrátil

zpět do Tachova. V tamní nemocnici strávil ještě asi dva měsíce. Pan Glauber vzpomíná, že zde byl velice dobrý doktor, který mu pomohl ruku vyléčit tak, že opět dokázal psát, ale už nemohl být poslán na frontu. V té době byl poručíkem a spolu se svým regimentem odcestoval do tehdejší Jugoslávie.

Na počátku října 1918, asi po třech týdnech, dostali rozkaz, aby se přesunuli do Srbska. V místě, kde se nacházeli, se takřka nic nedělo, a nebyly žádné úkoly, které by bylo třeba plnit. Jednoho dne mu tedy řekli, že má se svou skupinou vzít munici a vydat se na frontu. Vysvětloval, že není na frontový boj připraven, a nakonec měl jeho velení převzít někdo jiný. Úkolem tedy bylo pouze s regimentem nafasovat munici. Vrátili se do vesnice, kde bydleli, ale právě v tu chvíli přišli francouzští vojáci. Neozbrojenému regimentu nezbyvalo nic jiného než utéci. To byla chvíle, kdy světová válka končila.

Cesta ze Srbska do Vídně trvala E. Glauberovi tři týdny, a z Vídně pak dojel domů do Tachova. Po první světové válce nastoupil na techniku v Praze, kde získal titul inženýra.

// z archivu USC SFI vybral MŠ

a převyprávěl JM

povídka

Terezínský otčenáš

Bylo odpoledne. Venku na cestě si pokojně hrály děti. Honily se za míčem a na některé z nich dohlížely z dálky jejich matky. Děti byly skoro jako ostatní, pouze nevypadaly, že by měly spousty oblečení ani hojnost jídla.

Jen jedna hezká holčička si s nimi nehrála. Nacházela se o několik kroků dál ve stínu vzrostlé břízy, klečela na kolenou, měla zavřené oči a sepnuté ruce. Když své oči otevřela, spatřila, že se na ni dívá neznámý pár očí. Ten patřil jiné dívce, která si sedla před ni a pozorovala ji.

„Ahoj,“ zamrkala překvapeně klečící dívka.

„A-ahoj,“ zarazila se ta, která ji pozorovala. Asi chtěla utéct, ale nestihla to včas.

„Jak se jmenuješ? Já jsem Adelaide,“ představila se první holčička.

„Já... já jsem Ruth,“ vykoktala ze sebe druhá.

Na chvíli obě mlčely.

„Poslyš... co jsi to dělala?“ přerušila náhle ticho ona Ruth.

„Modlila jsem se,“ odvětila Adelaide prostě.

„Vážně?“ vykulila oči Ruth. „Ted?“

„Ano, samozřejmě,“ odpověděla Adelaide a jeden dlouhý okamžik na sebe jen vyjeveně hleděly.

„Ty... ty nejsi Židovka?“ promluvila opět jako první Ruth.

„Ne,“ řekla Adelaide, „já jsem křesťanka.“

„Opravdu? Páni, já ještě žádného křesťana neviděla!“ užasla Ruth.

„No vidíš... tak dnes mě vidíš,“ zasmála se Adelaide, načež se k ní přidala se smíchem i malá Ruth. „My jsme tu celá rodina... Já, maminka, tatínek i bráška.“

„Já jsem tu jen s maminkou a tatínkem... Ještě jsem měla sestřičku, ale ta tady umřela, před měsícem,“ zesmutněla Ruth.

„To je mi líto,“ vyjádřila i její nová kamarádka svou lítost.

„Ty... jsi se teď opravdu modlila?“ zeptala se znovu Ruth.

„Ano, můžu se přece modlit kdykoliv chci. Chceš vědět jak? Pojd, pomodlíme se společně!“ nabídla jí radostně Adel.

„Ne, ne, počkej,“ zalekla se Ruth, „já ani nevím, jak se to dělá. Po vašem...“

„Neboj se,“ konejšila ji Adelaide, „klekni si, sepi ruce – jako já – jenom mě poslouchej a mysli na Bo-

Dita Stehlíková
Gymnázium, Smetanova, Moravský Krumlov

1. místo v literární části II. kategorie
(studenti 1.–4. ročníků SŠ)

8. ročník literární a historické soutěže DANIEL (2010/11)
Soutěž vyhlašuje MŠMT, garantem je Národní institut dětí a mládeže ve spolupráci se Vzdělávacím a kulturním centrem Židovského muzea v Praze

<http://www.nidm.cz/talentcentrum/souteze-a-prehledky/literarni-a-historicka-soutez-daniel>

ha. Není to těžké.“

Ruth udělala přesně to, co jí kamarádka poradila a Adelaide začala:

„Otče náš, jenž jsi na nebesích... ahoj, Bože, jsi tam nahoře vůbec? To jsem zase já, jen nejsem sama, ale mám u sebe i kamarádku. Budeme se dneska modlit společně. Doufám, že tam někde v nebi jsi a že mě slyšíš. Víím, že někdy pochybuju, jestli tam jsi, protože mi přijde moc neskutečné, že bys mě nechal prožívat tuhle hrůzu a nic bys nepodniknul, ale mně nepřísluší soudit Tvé záměry. Omlouvám se za své pochyby.

...posvěť se jméno Tvé... někdy Tě volám a ptám se, zda-li je tohle všechno, co se kolem mě děje, vůbec možné. Nechci brát Tvé jméno nadarmo, avšak někdy se tomu neubráním. Mrzí mě to.

...přijď království Tvé... řekni mi, Bože, má tohle všechno kolem být království? Nelíbí se mi tady, ale alespoň jsem tu spolu s tatínkem, maminkou a s bráškou. Ruth už takové štěstí nemá. Jestli je její sestřička někde tam nahoře, u Tebe, prosím pozdravuj ji od nás od obou.

...buď vůle Tvá jak v nebi tak i na zemi... má tohle být Tvá vůle? Dej mi jakékoliv znamení, že tohle je to, co jsi chtěl, a já to s radostí přijmu.

(pokračování na str. 17)

povídka

Terezínský otčenáš

(pokračování ze str. 16)

Chtěl jsi to takhle, vid'?' Protože kdyby ne, asi bych tu teď nebyla. Jistě mě chceš naučit něčemu novému. Nevybral sis zrovna jednoduchý způsob, ale kvůli Tobě to vydržím.

...chléb náš vezdejší dej nám dnes... děkuji i za to málo, co máme k jídlu. Včera jsem viděla lidi z vedlejší části tábora a oproti nim jsme na tom hodně dobře, i když také máme hlad. Proto Tě dnes prosím o trochu chleba na zítra nejenom pro nás, ale i pro ně.

...a odpusť nám naše viny... čím jsem se provinila? Vždycky jsem se snažila být hodná, poslušná a pilná. Jistě, občas jsem si myslela nehezké věci a neposlouchala jsem. Je mi to líto a slibuju, že se příště budu snažit víc.

...jakož i my odpouštíme našim viníkům..., není to lehké, můj Bože. Snažím se mít ty lidi ráda a je mi jasné, že neví, čeho se dopouštějí. Prosím Tě za ně, abys je přivedl na správnou cestu. Ale někdy je to těžké, odpouštět těm, kdo nám ubližují, věř mi. Dej mi prosím sílu.

...a neuved' nás v pokušení..., chci, abys ze mě měl radost. Bývám v pokušení utéct nebo začít těm lidem nadávat. Ale nebylo by mi to nic platné.

...ale zbav nás od zlého... nejsem si jista, jestli jsem hodna rozlišovat zlé od dobrého. Co může být pro někoho zlé, bude třeba dobré pro jiného. Proto se s důvěrou obracím na Tebe. Prosím, ať se stane, co chceš, aby se stalo. A všechno, co si myslíš, že je pro mne zlé, odstraň z mojí cesty.

Amen. Děkuji Ti za to, žes mě poslouchal. Slyšel jsi mě? Ale ano, jsem si jista, že ano. Tak zase někdy, Bože."

Nastalo ticho.

"Adel?" pípla Ruth nesměle a rozpojila ruce od sebe.

"Ano?" usmála se na ni.

"Nebude vadit, že se tu s tebou teď modlím?" optala se jí židovská dívka.

Adelaide přesvědčivě a mocně zavrtěla hlavou. "Ne, jsem si jista, že mému ani tvému Bohu to vadit nebude. Pořád přece zůstaneš Židovka, ne? Tak vidíš. Zítra se můžeme spolu pomodlit zase po vašem, souhlasíš?"

Ruth nadšeně kývla a na tváři se jí objevil veselý úsměv.

// vybrala PH

Kostel vzkříšení Páně v Terezíně
(www.terezin.cz)

Magazín CVH Malach

ÚFAL

Vydává **Centrum vizuální historie Malach**

Ústav formální a aplikované lingvistiky

Matematicko-fyzikální fakulta UK v Praze

www.malach-centrum.cz

Magazín CVH Malach
číslo 1 | jaro 2011

Publikováno 17. června 2011

Redakční rada:

Jakub Mlynář

Petra Hoffmannová

Martin Šmok